

NOVÝ POHLED NA ZBROJNÍ VÝROBU A KONVERZI

Stockholmský mezinárodní institut pro výzkum otázek míru (Stockholm International Peace Research Institute) prezentoval na tiskové konferenci 11. března 1993 svoji novou publikaci s názvem **Arms Industry Limited**, která ukazuje současný stav i perspektivy zbrojní výroby v celosvětovém měřítku.

Kniha představuje soubor jednotlivých studií, zabývajících se různými oblastmi světa a současnou situací zbrojního průmyslu. Podává detailní informace a statistické přehledy všech velkých produkčních středisek. Je v podstatě empi-

rickým souhrnem rozsahu zbrojní výroby, rozebírá aktuální problémy, s kterými je tato výroba v současné době konfrontována a poukazuje na různé strategie největších společností při řešení stávajících i perspektivních potíží.

Signalizuje nutnost přechodu na nové pojetí zbrojní výroby a dochází k závěru, že doba rozkvětu tohoto oboru, která trvala čtyřicet let, je v podstatě u konce. Ačkoli i v této době docházelo občas k poklesu, šlo o jev krátkodobý, který byl vždy nahrazen novým cyklem nárůstu této produkce. Dnes by bylo sotva realistické počítat s obnovením tohoto cyklického pohybu, podněceného stále stoupajícími vojenskými výdaji. Zbrojní průmysl dosáhl v poměrně krátké době přibližně pěti let situace, v níž je požadováno radikální snížení jeho kapacit. Zbrojní výroba zkrátka nabyla svého limitujícího rozsahu v současných politických a ekonomických podmínkách. Tuto tezi v podstatě vyjadřuje i název knihy.

Publikace dochází mimo jiné k jednomu velmi závažnému závěru v tom, že z celosvětového počtu přibližně 15 miliónu pracovních míst ve zbrojní výrobě na začátku devadesátých let může být v době od roku 1993 do roku 1998 likvidováno 3 až 4 milióny.

Vydávající instituce vychází přitom i z toho, že ekonomické tlaky velmi často přispívaly k urychlení závodů ve zbrojení a bránily dynamickému rozvoji procesu odzbrojení. Z toho vyplývá i hlavní otázka, na kterou se tato publikace pokouší dát odpověď - zda se totiž zbrojní výroba bude opírat o aktivní "lobby", preferující rozvoj zbrojní výroby a exportu zbraní, nebo zda bude schopna konverze na výrobu pro mírové účely.

Je velmi obtížné přiblížit běžnému čtenáři obsah čtyřistastránkové publikace, doslova nabitě přehledy, čísly a tabulkami. Pro rámcový přehled je však nezbytné uvést aspoň hlavní projednávané okruhy otázek.

První kapitola představuje souhrn problematiky a její globální aspekty. Vychází z měnící se situace na přelomu osmdesátých a devadesátých let, poukazuje na rozdíly v jednotlivých oblastech, podává přehled o zaměstnanosti ve zbrojním průmyslu a zabývá se vlivem situace na největší výrobce. V tabulkách uvádí konkrétní údaje nejen ve výše uvedených oblastech, ale i změny v zisku největších společností a v rozsahu prodeje zbraní, dynamiku vojenských výdajů v letech 1981 - 1991, globální údaje o exportu hlavních druhů konvenčních zbraní v letech 1982 - 1991 a prognózu celkové zaměstnanosti ve zbrojní výrobě do roku 1998. Tato kapitola má stěžejní význam pro pochopení současných trendů.

Další kapitoly pojednávají o jednotlivých hlavních nebo aktuálních oblastech zbrojní výroby. Největší část je věnována dvěma hlavním výrobcům - Spojeným státům americkým a bývalému SSSR a jeho nástupnickým státům. Problematika USA je obsažena v prvních třech kapitolách a její obsah je tak bohatý, že pouze jeho výčet přesahuje možnosti krátké recenze. Čtenář zde najde odpověď nejen na problematiku historického vývoje, ale i na celý komplex otázek vývoje, výzkumu, financování, výroby a exportu včetně politického pozadí zbrojní výroby.

Rovněž bývalý SSSR a jeho nástupnické státy jsou předmětem prvořadé pozornosti. V této části je zachyceno jak historické pozadí, tak i specifiky jednotlivých státních útvarů, vzniklých rozpadem impéria. Za nejdůležitější část pro pochopení současné situace lze považovat stát o rozporu mezi plánem a realitou v oblasti kontroly zbrojení a konverze a pokus o odpověď na otázku co bude dál

- zda omezování nebo snaha o další expanzi ve výrobě a exportu zbraní. Tabulky v této kapitole končí vesměs údaji z roku 1991, což je zřejmě nejvyšším stupněm daných možností.

Další tři kapitoly jsou souhrnně věnovány západní Evropě. Kromě celkové charakteristiky především hlavních západoevropských států a jejich zbrojní produkce, exportu a zaměstnanosti (mimoходом je do této kapitoly zahrnuto i Švédsko) je zde uveden přehled hlavních výrobců a zvláštní pozornost je věnována perspektivě dalšího vývoje na pozadí politické koordinace. **Internacionalizaci zbrojního průmyslu je pak věnována další kapitola**, která podává dosud snad nejúplnější přehled o vzájemné propojenosti zbrojní výroby v různých oblastech a mezistátních vazbách.

Zvláštní kapitola je věnována vývoji od Evropského společenství k Evropské unii, přičemž hlavní důraz je položen na vývoj průmyslové politiky pro sektor výroby zbraní a vlivu mezinárodního trhu se zbraněmi na vnitřní obchod ES v této oblasti. Tato kapitola je doplněna přílohou, obsahující výňatky z mezinárodních smluv, vztahujících se na bezpečnostní politiku, produkci zbraní a jejich export v rámci společenství. Takový přehled se dosud nikde neobjevil a poskytuje čtenáři možnost bezprostředního srovnání reality s perspektivou dalšího sjednocování západní Evropy, aniž by musel pracně vyhledávat jednotlivá ustanovení v bohatém souboru odpovídajících mezinárodních smluvních aktů.

Z evropských postkomunistických států je věnováno po jedné kapitole Polsku, bývalému Československu a příloha i bývalé Jugoslávii, tedy vesměs státům s nezanedbatelnou úrovní zbrojní produkce. Obsah u prvních dvou se zásadně neliší. Kromě historického vývoje zbrojní produkce zde čtenář najde údaje o vojenských výdajích, produkci zbraní a jejich exportu, jakož i přehled nejdůležitějších výrobců. **Avšak pouze u bývalého Československa je uvedena stať o možnostech konverze zbrojní výroby.**

U Jugoslávie je vhodné upozornit na tabulky hlavních výrobců, které osvětlují i některé skutečnosti, důležité pro pochopení současného konfliktu. Vyplývá z nich totiž, že téměř celá výroba zbraní je soustředěna v Srbsku a Bosně-Hercegovině, kromě výroby pro námořní síly, která je doménou Chorvatska.

Zvláštní kapitola je rovněž věnována Turecku, což odpovídá i jeho vojenskému a geostrategickému významu. Vyplývají z ní především dva poznatky. Přestože je Turecko jedním z příjemců zahraniční vojenské pomoci, zaznamenává současně pozoruhodný vývoj v oblasti vlastní zbrojní produkce a za druhé dosáhlo určitých výsledků i v oblasti tak moderní, jako je letecký a elektrotechnický průmysl pro potřeby ozbrojených sil, částečně ovšem s americkou pomocí.

Z mimoevropských států je v knize věnována hlavní pozornost Čínské lidové republice a Japonsku. Především obsah kapitoly o Číně je tak bohatý, jaký snad mají pouze výkonné zpravodajské služby. Je zde pojat nejen faktický stav čínské zbrojní produkce, ale i její vývoj od historického pozadí až po závěr roku 1991.

Velmi výřečné jsou i tabulky o vývozu a příjemcích čínských zbraní, mimo jiné i podle typů a o úloze čínských dodávek ve válce Iránu proti Iráku. Kromě toho je značná část věnována možnostem konverze na pozadí současného ekonomického vývoje této obrovské země.

Japonsko vystupuje v tomto souboru informací jako latentní avšak velký dodavatel techniky dvojího použití. Skladba této kapitoly je obdobná jako u předchozích, avšak vyplývají z ní též tendence vývoje vojenských výdajů Japonska v posledních letech i v relaci k hrubému národnímu produktu a stupeň celkové závislosti průmyslu na produkci zbraní. Pozoruhodná je i spolupráce Japonska s USA v oblasti vojenské technologie. Historická část ukazuje přehledně vývoj zbrojní produkce v před- i poválečném období včetně postupného uvolňování původních poválečných restrikcí v této oblasti.

Poslední dvě kapitoly jsou věnovány jednak Austrálii, jednak souhrnně státům tzv. "třetí řady". V případě Austrálie je kladena otázka, zda nejde o nového dodavatele zbraní a odpověď vyznívá kladně, o čemž svědčí i přehledy o zbrojních kapacitách země, ale i obchodu se zbraněmi.

Ze států "třetí řady" jsou uváděny Argentina, Brazílie, Chile, Egypt, Indie, Indonésie, Izrael, Pákistán, Singapur, Jižní Afrika, Jižní Korea a Tchaj-wan. Studium uvedeného materiálu ukazuje, že zde dochází vesměs k růstu zbrojní výroby, i když v nesterélném tempu a nesterélném podílu tzv. licenční výroby. Absolutní špičku představuje Indie, v poměru k velikosti Izrael, dále Jižní Afrika a Jižní Korea. Poslední z nich se spolu s Tchaj-wanem zdají být nejprogresivnější, i když se značnou variabilitou jednotlivých ukazatelů.

Kniha je opatřena obsáhlou bibliografií z oblasti zbrojní produkce, která čtenářům umožní orientovat se ve stále větším publikačním rozsahu této kategorie a dále indexem k rychlejší orientaci v jednotlivých kapitolách a tematických problémech.

Celkově představuje právě vydaná kniha nejúplnější a přitom významově diferencovaný přehled o zbrojní výrobě, obchodu se zbraněmi, jeho významu v obchodní politice jednotlivých důležitých producentských států, jakož i možnostech a limitech konverze na pozadí mezinárodné politické situace současné doby i některých zhodnotitelných předpokladů jejího dalšího vývoje.

Je zřejmě určena především vědeckým pracovníkům v uvedené oblasti, ale neměla by chybět ani u těch orgánů státní správy, které se zabývají přípravou koncepce bezpečnostní politiky a zahraničního obchodu, protože i po rozdělení ČSFR bude mít zbrojní výroba i obchod s některými relevantními komoditami i pro Českou republiku odpovídající význam. Lze proto doporučit, aby si ji příslušné orgány státní správy a vědecké instituce co nejdříve u vydavatele zajistily.